

TERITORIJALNI IDENTITET I LOKALNI RAZVOJ IZMEĐU RETORIKE I PRAKSE: MODEL "IDENTERRA"

Zoran Roca

**CEGED – Centro de Estudos de Geografia e Desenvolvimento
Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias
Lisboa**

Uvod

Koncepcijsko-metodološki izazovi

Model IDENTERRA

- Prostorna uporišta i tokovi
- Od topofilije ka terafiliji
- Akteri razvoja
- Lokalno/globalni neksus
- Integracija istraživačkih metoda

Zaključci

- Vežanost za teritorij
- Privlačnost teritorija
- Doprinos teoriji

Bibliografija

UVOD

Teritoriji se razlikuju prema svojim materijalnim i nematerijalnim osobinama, odnosno, svojim bio-geo-fizičkim i ljudskim resursima, svojim društvenim odnosima i načinima proizvodnje, svojom kulturom, itd.

Kompleksne veze između tih endogenih specifičnosti i egzogenih faktora i procesa rezultiraju određenim **teritorijalnim identitetima**.

Teritorijalni identitet otkriva raspon, oblike i snagu ekonomske i kulturne integracije lokaliteta i regija u okviru hijerarhiziranih društveno-ekonomskih i prostornih mreža i sistema u prošlosti i sadašnjosti.

UVOD

Teritorijalni identiteti se mijenjaju kad lokaliteti i regije prolaze kroz procese i fenomene kao što su, na primjer:

- ✓ **“proizvodnja prostora”** (Lefebvre, 1974),
- ✓ **“deteritorijalizacija”** i **“multiteritorijalnost”** (Barel, 1986),
- ✓ **“detradicionalizacija”** (Giddens, 1994),
- ✓ **“konac teritorija”** (Badie, 1995),
- ✓ **“glokalizacija”** (Benko, 2000),
- ✓ **“ponišćavanje prostora vremenom”** (Harvey, 2003).

UVOD

U literaturi se od 90ih godina sve više ističe da je **očuvanje teritorijalnog identiteta** ključno pitanje održivog lokalnog i regionalnog razvoja, odnosno da je potrebno

- **suprotstavljati se** artificijalizaciji prirode, banalizaciji pejzaža, ekonomskoj i kulturnoj homogenizaciji, itd., kao i
- **(re)afirmirati** identitet lokaliteta i regija kao preduvjet njihovoj ekonomskoj i kulturnoj kompetitivnosti na globaliziranom tržištu roba, usluga i ideja.

(Boneschansker et al. 2004; Agnew, 2000; Haartsen et al., 2000; Cosgrove, 1998; Massey and Jets, 1995; Amin and Thrift, 1994; Hadjimikalis 1994; Massey, 1991)

UVOD

“Afirmacija lokalnog identiteta smatra se važnom osovinom politika razvoja u Europi Regija, ali je potrebno valorizirati one elemente koji obećavaju i neutralizirati one što sputavaju ili mijenjaju teritorijalni identitet.” Commission européenne, 1994

“Strategije razvoja trebaju se zasnivati na vrednovanju vjekovne tipičnosti kao osnove za daljnju evoluciju specifičnosti, koja bi pak trebala osigurati jačanje lokalnih inovacija.” Albino, 1997

“Usklađenost između moderniteta i tradicije podrazumijeva, u teritorijalnom i geostrateškom smislu potrebu za kombiniranjem širenja kozmopolitskog života s valorizacijom kolektivnog identiteta.” Ministerio do Planeamento, 1999

KONCEPCIJSKO-METODOLOŠKI IZAZOVI

Kako utvrditi koji aspekt identiteta treba “ojačati”, “zaštititi”, “promijeniti” i/ili učiniti “kompetitivnijim”?

Kako se nositi s različitim značenjima što se pridaju pojmu teritorijalnog identiteta (Castells, 2003), odnosno s mnogostrukim mogućim tumačenjima njegove važnosti za lokalni i regionalni razvoj?

Kako prevladati danas dominantne makroskopske, “top-down” pristupe razvoju (Hadjimichaelis, 1994), kao i, u vezi s time, nedostatak svijesti o mjestu i ulozi aktera razvoja u (re)generiranju teritorijalnih identiteta?

KONCEPCIJSKO-METODOLOŠKI IZAZOVI

“O kojem identitetu, ili identiteima, je zapravo riječ, te tko određuje regionalni identitet nekog područja? Haartsen et al., 2000

“Tko su ‘čuvari’ lokalnog identiteta, sposobni suočiti se sa snagama globalizacije?” Roca, 2004

Istinski izazov je transformirati pojam teritorijalnog identiteta u analitičku kategoriju, što se dosad nije postiglo.

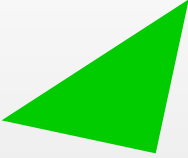
Model IDENTERRA

Model "IDENTERRA" je koncepcijsko-metodološki okvir za proučavanje teritorijalnog identiteta kao pitanja lokalnog i regionalnog razvoja.

Model omogućuje transformaciju pojma teritorijalnog identiteta u analitičku kategoriju, što se postiže

- raščlambom njegova sadržaja, odnosno razlučivanjem njemu svojstvenih fenomena i procesa u mjerljive elemente;
- Integracijom makroskopskih i participativnih pristupa, metoda i instrumenata.

“PROSTORNA UPORIŠTA”

Prirodna baština

Elementi i objekti koji čine prirodnu okolinu određene teritorijalne cjeline.

Stanovništvo

Obilježja prostorne distribucije i strukture svih ljudi koji su stalno ili privremeno prisutni na određenom teritoriju.

Ekonomska baština

Elementi i objekti koji čine stvorenu okolinu radi proizvodnje, distribucije i/ili potrošnje opipljivih roba i usluga (tj. onih koje služe zadovoljavanju materijalnih ljudskih potreba) na određenom teritoriju.

Kulturna baština

Elementi i objekti koji čine stvorenu okolinu radi proizvodnje, distribucije i/ili potrošnje neopipljivih roba i usluga (tj. onih koje služe zadovoljavanju duhovnih ljudskih potreba) na određenom teritoriju.

“PROSTORNA UPORIŠTA”

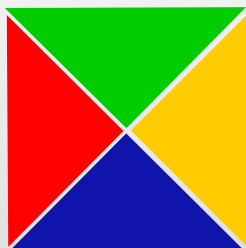

“PROSTORNI TOKOVI”

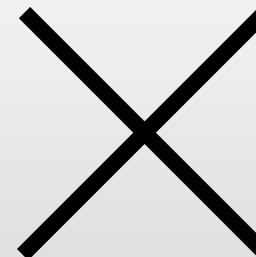

Aktivnosti, odnosi i značenja unutar horizontalnih i vertikalnih mreža i sistema koji određuju funkcioniranje Prirode, Društva, Ekonomije i Kulture.

Pejzaž

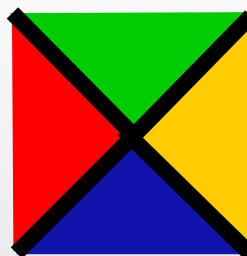
Način života

Skup prostornih uporišta koja čine prirodni (primarni ili modoficirani, zaštićeni ili degradirani, itd.) i kulturni (poljoprivredni, industrijski, ruralni, urbani, rurbari, itd.) pejzaž.

Skup prostornih tokova koji determiniraju norme korištenja i gospodarenja prostornim uporištima u okviru horizontalnih i vertikalnih mreža i sistema u Prirodi, Društvu, Ekonomiji i Kulturi.

Pejzaž

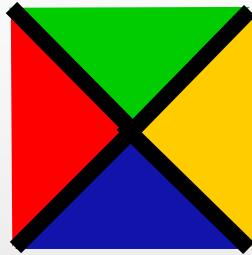
Način života

TERITORIJALNI IDENTITET

Skup prostornih uporišta i tokova koji obilježava neki geografski prostor.

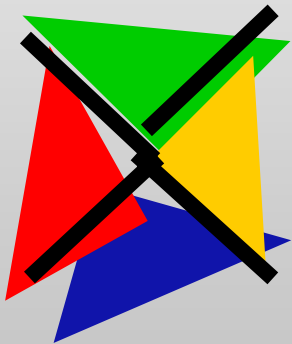
Jedinstvenost geografskog prostora u pogledu osobina pejzaža i načina života.

OBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

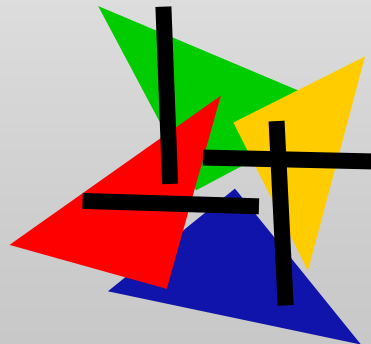

Vidljivi i nevidljivi, materijalni i nematerijalni prostorni tokovi i uporišta koji se mogu registrirati i verificirati podacima i slikama.

SUBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

Proživljeni

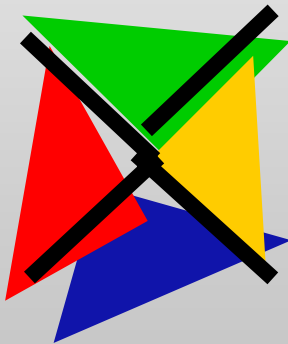
Željeni

Prostorni tokovi i uporišta koji su satavni dio spoznaja, vrednovanja i djelovanja društvenih, ekonomskih i kulturnih aktera, te njihove vezanosti za određeni teritorij.

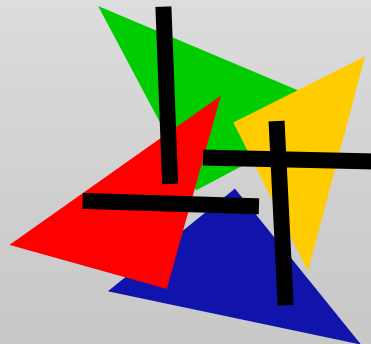
OBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

SUBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

Proživljeni

Željeni

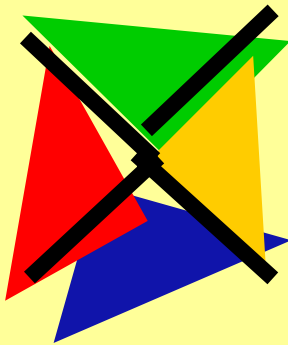

Realizacija željenog identiteta doprinosi (re)generiranju objektivnog teritorijalnog identiteta.

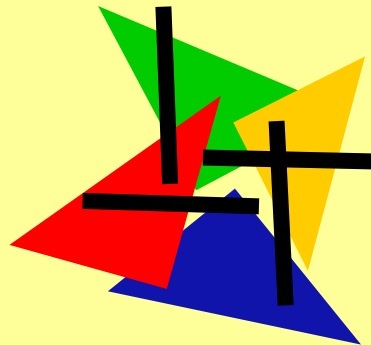
OBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

SUBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

Proživljeni

Željeni

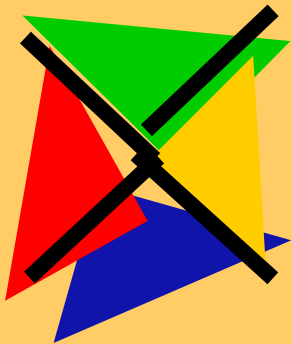
“TOPOFILIJA”
“Vežanost ljudi za određeni
geografski prostor” (Tuan, 1980)

OBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

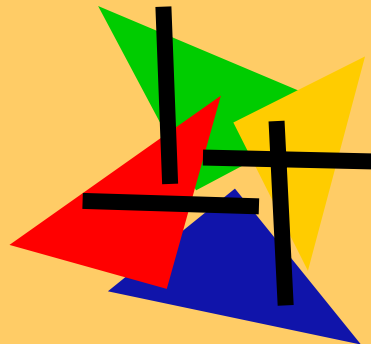

Smisao topofilije se mijenja (dez)integracijom lokaliteta i regija u kontekstu globalizirane ekonomije i kulture.

SUBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

Proživljeni

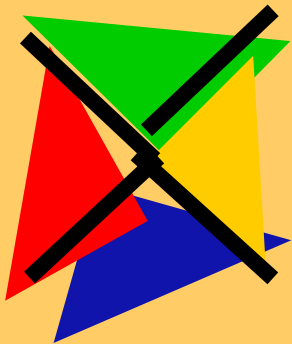
Željeni

Topofilija odražava asimetrije u odnosima snaga među akterima promjena.

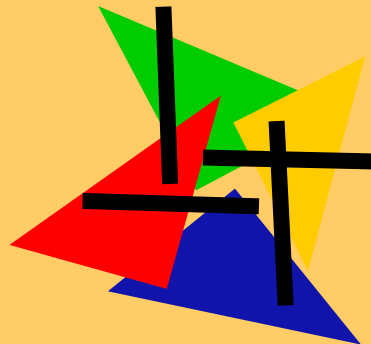
OBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

SUBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

Proživljeni

Željeni

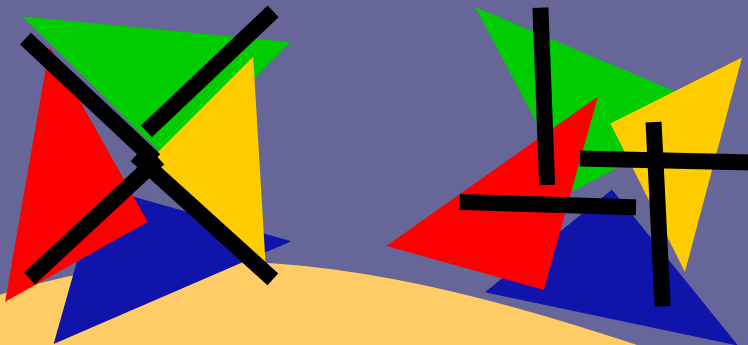
Međutim, topofilija je statičan i pasivan pojam, odnosno vremenski je ograničen i neutralan u pogledu promjena u društvu, ekonomiji, kulturi i prirodi.

U stvari, topofiliji nedostaje komponenta razvoja.

OBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

SUBJEKTIVNI TERITORIJALNI IDENTITET

Proživljeni

Željeni

“TERRAFILIJA”

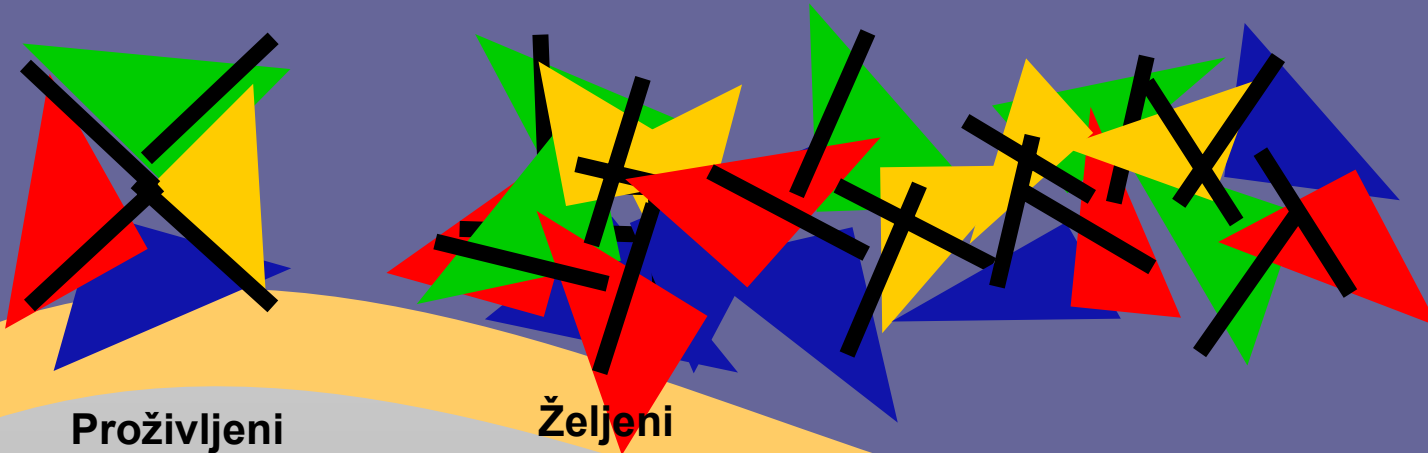
Vežanost ljudi za određeni
geografski prostor koja potiče
na akcije za lokalni razvoj.

OBJEKTIVNI TERITORIJSKI IDENTITET

SUBJEKTIVNI TERITORIJSKI IDENTITET

"TERRAFILIA"

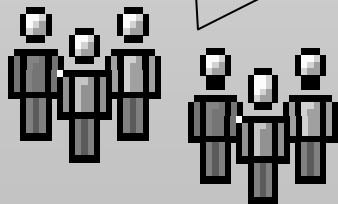
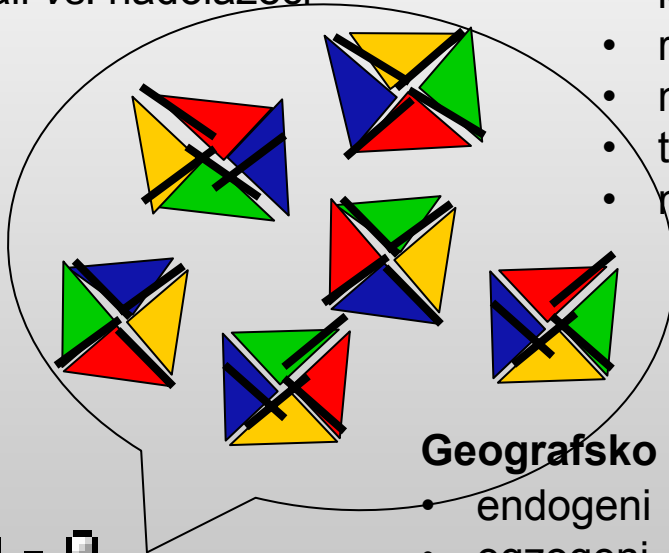
Proživljeni

Željeni

“AKTERI RAZVOJA”

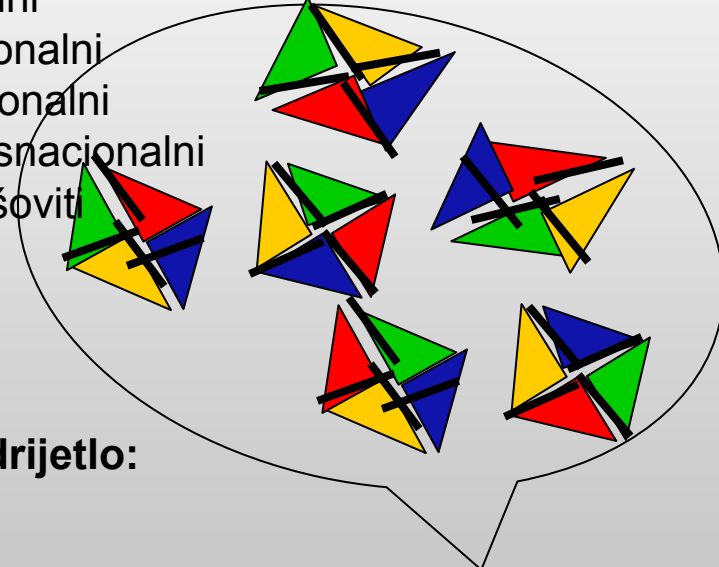
Vrijeme djelovanja:

- “stari” vs. “novi”
- stalni vs. povremeni
- nestali vs. nadolazeći

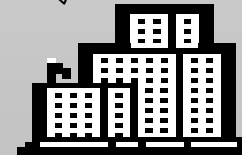
Prostor djelovanja:

- lokalni
- regionalni
- nacionalni
- transnacionalni
- mješoviti

Geografsko podrijetlo:

- endogeni
- egzogeni
- mješoviti

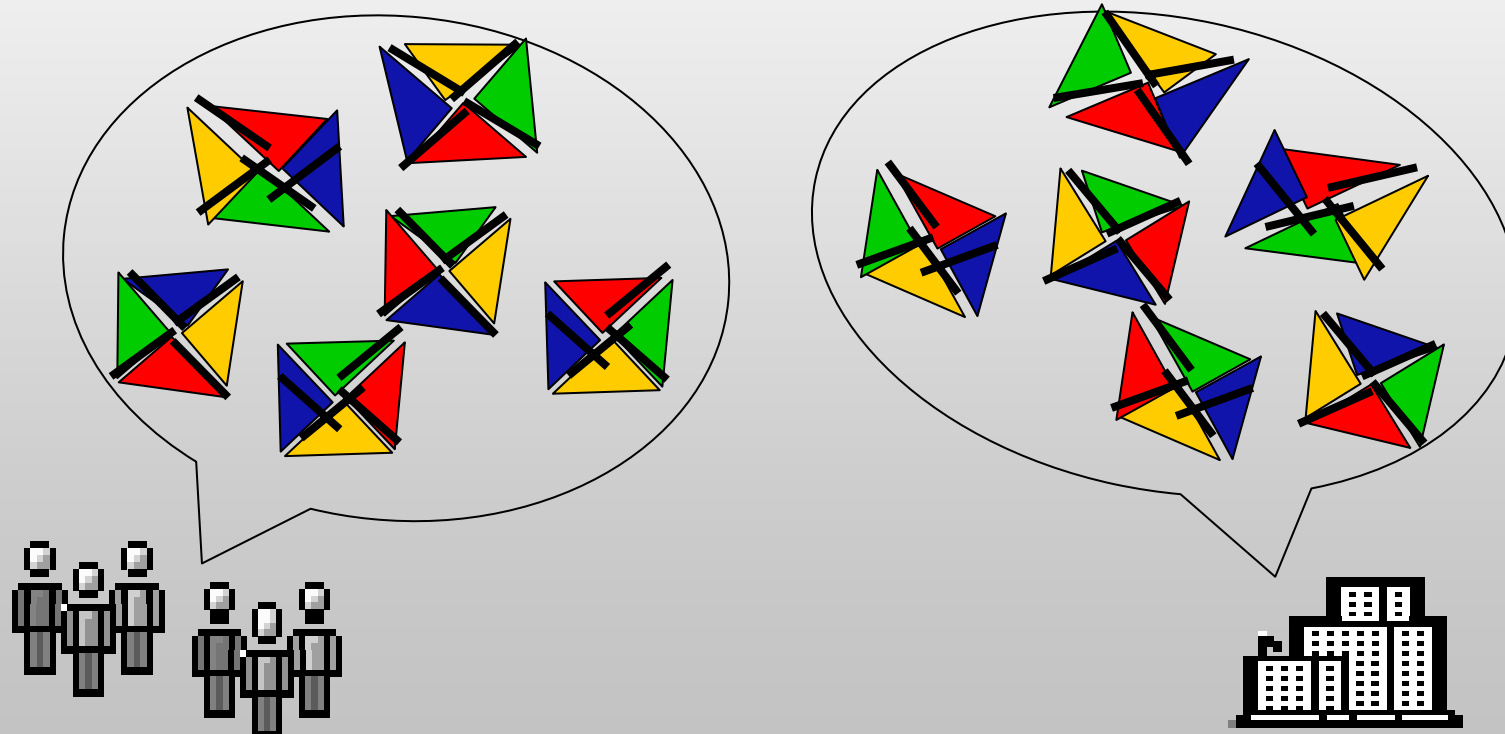

Učinak:

- akteri razvoja
- nosioci razvoja

“AKTERI RAZVOJA”

“**SVD / Terrafilija**”: Spoznaje, vrednovanje i djelovanje (SVD) vezani za razvojnu (re)valorizaciju i/ili (re)generiranje pejzaža i načina života.

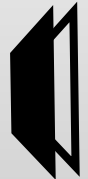

"LOKALNO / GLOBALNI NEKSUS"

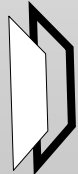
Globalizirani prostorni tokovi i uporišta

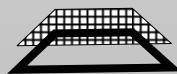
Priroda

Društvo

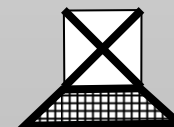
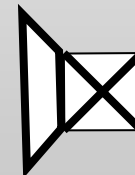

Ekonomija

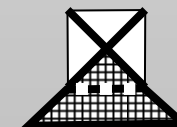
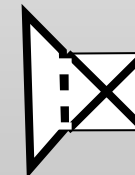
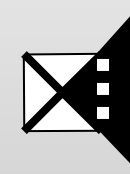

Kultura

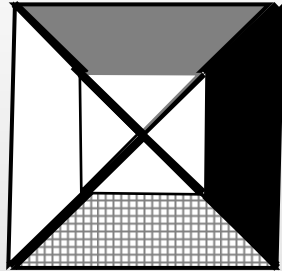
Bez učinka na
lokalne tokove
i uporišta

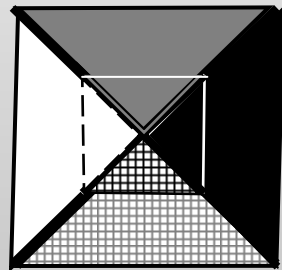
S učinkom na
lokalne tokove
i uporišta

“LOKALNO / GLOBALNI NEKSUS

Teritorijalni identitet sasvim izoliran
od procesa globalizacije.

Teritorijalni identitet sasvim integriran
u procese globalizacije.

“LOKALNO / GLOBALNI NEKSUS”

Učinci globalizacije na lokalnu prirodnu okolinu:

- destrukcija vs. konzervacija prirodnih resursa i pejzaža;
- degradiranje vs. obnova prirodnih resursa i pejzaža;
- oduzimanje vrijednosti vs. valorizacija prirodnih resursa i pejzaža;
- sukobi vs. sinergije između ekonomije i upravljanja prirodnim resursima i pejzažima;
- nedostatak vs. jačanje kompetitivnosti prirodnih resursa i pejzaža;
- ostali učinci.

Učinci globalizacije na lokalno društvo :

- društvene inovacije vs. stagniranje;
- segregacija/marginalizacija/ekskluzija vs. kohezija/integracija/inkluzija;
- nedostatak vs. jačanje znanja i kvalificiranosti;
- asistencijalizam vs. poduzetnički duh;
- starenje vs. pomlađivanje stanovništva;
- konzumerizam vs. ekološka svijest;
- društvene krize vs. sinergije;
- ostali učinci.

“LOKALNO / GLOBALNI NEKSUS”

Učinci globalizacije na lokalnu ekonomiju:

- recesija vs. rast;
- tradicionalna vs. moderna sredstva za proizvodnju;
- jednoličnost vs. diverzifikacija aktivnosti i proizvoda;
- nedostatak vs. prihvaćanje inovacija (npr. tehnologija; poduzetništvo, itd.);
- nedostatak pristupa vs. otvoren pristup vanjskim tržištima;
- nedostatak pristupa vs. otvoren pristup vanjskim investicijama;
- nedostatak pristupa vs. otvoren pristup informacijama;
- vanjska zavisnost vs. samodostatnost;
- ostali učinci.

Učinci globalizacije na lokalnu kulturu:

- gubitak vs. očuvanje i/ili obnova kulturnih pejzaža;
- homogeniziranje i banalizacija vs. diverzificiranje i obogaćivanje;
- tradicionalizam vs. modernitet;
- localizam vs. kosmopolitizam;
- mimetizam vs. kreativnost;
- izolacija vs. umrežavanje;
- ostali učinci.

INTEGRACIJA ISTRAŽIVAČKIH METODA

MAKROSKOPSKE METODE

Sekundarni i daljinski izvori podataka i slika

Kabinetski rad:

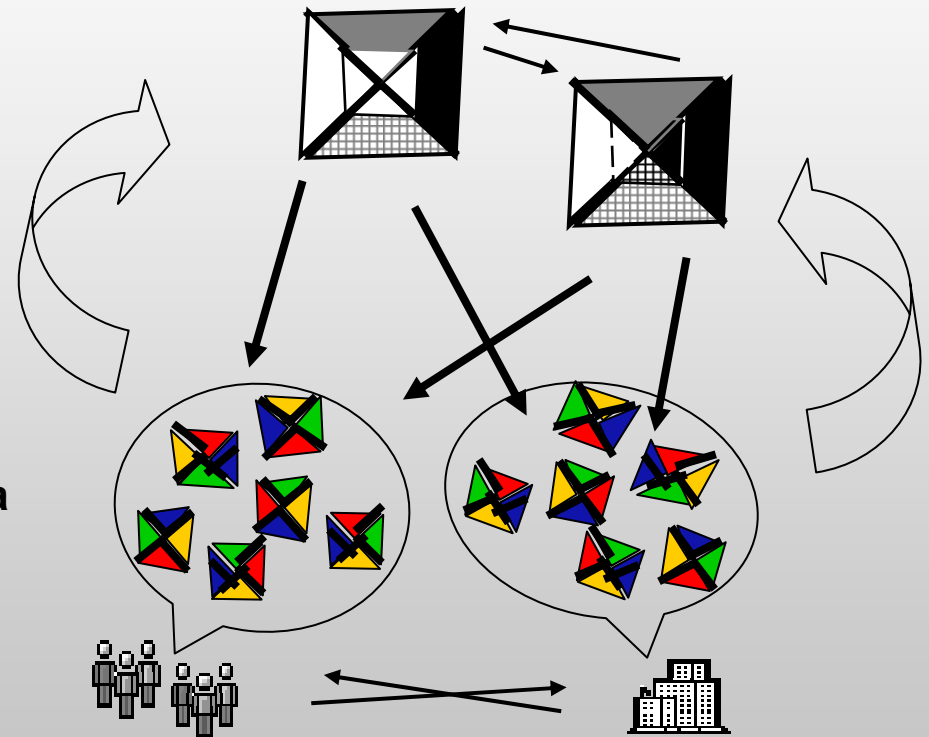
- bibliografije;
- banke podataka i slika;
- diagnostičke i prospektivne analize;
- tematska kartografija i GIS;
- itd.

PARTICIPATIVNE METODE

Primarni i in loco izvori podataka i slika

Terenski rad:

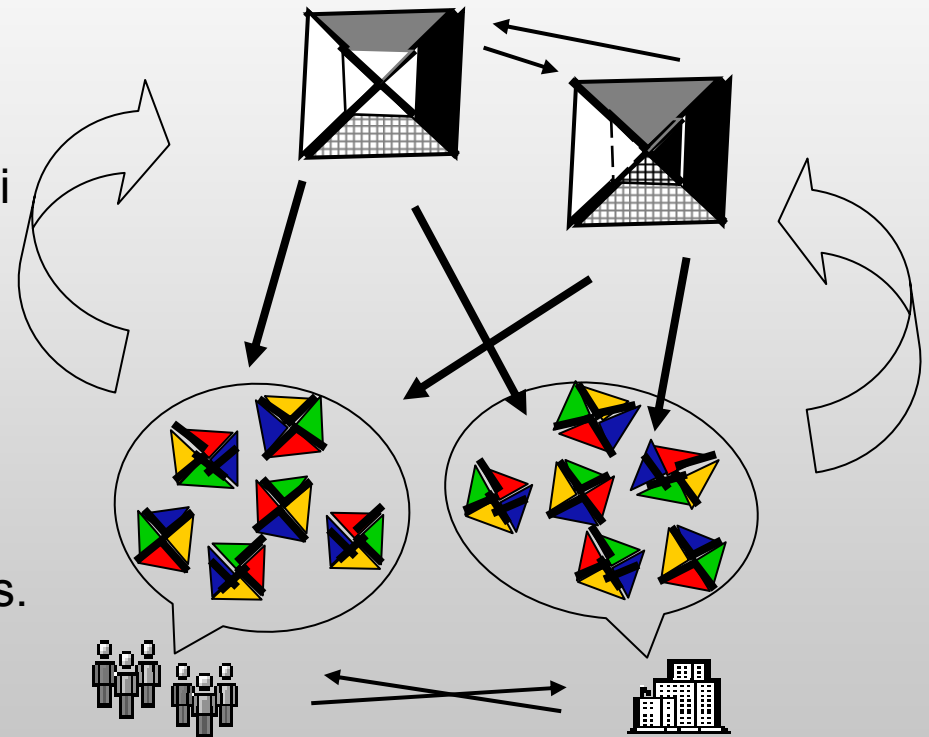
- ankete i intervjui
- radionice "SVD / Terrafilija";
- "siva" dokumentacija;
- audiovizualna dokumentacija;
- itd.

ZAKLJUČCI

U čemu je potencijalni značaj Modela IDENTERRA?

Rezultati integrirane primjene istraživačkih pristupa i metoda "top-down" i "bottom-up" bi trebali omogućiti otkrivanje i vrednovanje postojećih i potencijalnih konflikata i sinergija među lokalnim i globalnim/globaliziranim akterima (npr: ruralni vs. urbani, korporativni vs. društveni, ekonomski vs. ekološki, itd.) u (re)generiranju komponenti teritorijalnog identiteta, odnosno pejzaža i načina života.

ZAKLJUČCI

Model IDENTERRA se može primijeniti za promicanje i aktiviranje terrafilije, odnosno, za identificiranje i vrednovanje strateški važnih elemenata za lokalni i regionalni razvoj, kao na primjer:

- **osjećaj vezanosti za geografski prostor** stanovanja, rada i/ili odmora, koji odražava razinu ekološke, društvene, ekonomske, kulturne, političke, psihološke i druge ugone koju taj teritorij pruža;
- **atraktivnost teritorija**, koja može postati presudna za ustaljenje ekonomskih aktivnosti te za društvene inovacije.

ZAKLJUČCI

“Vežanost za teritorij”

Strategija razvoja koja teži afirmaciji lokalnih i regionalnih identiteta trebala bi se zasnivati na jačanju osjećaja vežanosti za teritorij, što bi pak moglo :

- potaknuti promicanje socio-ekološke i socio-kulturne svijesti;
- pridonijeti zaštiti prirodne i kulturne baštine;
- razviti duh zajedništva;
- pospješiti djelotvornost odnosa između ljudi i institucija; te,
- ojačati samopoštovanje i osjećaj sigurnosti i zadovoljstva na lokalnoj razini.

Snažan kolektivni osjećaj vežanosti za teritorij bi mogao umanjiti društvene i ekološke lomove, te pospješiti kompatibilnost sa globaliziranim snagama u procesima (re)produkcije i/ili (re)valorizacije teritorijalnih identiteta.

ZAKLJUČCI

“Atraktivnost teritorija”

Nosioci lokalnog i regionalnog razvoja, a posebice odgovorni za organizaciju i gospodarnje geografskim prostorom, bi mogli:

- identificirati “magnetizam” lokaliteta i regija, te promicati njegovu održivost;
- istražiti i definirati kriterije kvalitete života, te otkrivati razine zadovoljenja materijalnih i nematerijalnih potreba;
- identificirati atraktivnosti teritorija koje nestaju, vrednovati njihovo aktualno i potencijalno značenje, te poticati njihovu revalorizaciju;
- identificirati potenciale za nove atraktivnosti teritorija, te promicati njihovo uvođenje i ustaljenje;
- identificirati politike investicija u skladu s dinamičkim i strukturnim specifičnostima određenog teritorija.

ZAKLJUČCI

Doprinos teoriji: primjena modela IDENTERRA bi mogla doprinijeti novim, empirički zanovanim interpretacijama teorijskih postavki, na primjer, o:

- **“pejzažima kao dijelu hegemonijske kulture”** (Cosgrove, 1983);
- **“regijama dobitnicama”** (Benko & Liepitz, 1992);
- **“globalizaciji (koja) ne predstavlja konac jedinstvenosti teritorija, već samo dodatni skup utjecaja na lokalne ekonomske identitete i razvojne kapacitete”** (Amin & Thrift, 1994);
- **“reteritorijalizaciji”** (Haesbaert, 1997)
- **“regijama na umu i regijama uma”**(Agnew, 1999);
- **“koherentnim identitetima i ravnoteži između stvarnih i zamišljenih pejzaža”** (Harner, 2001);
- **“promjenjivim identitetima ekonomskih aktera”** (Yeung, 2003);
- **“konstrukciji lokalnih identiteta kada svijet postaje prevelik da bi ga se kontroliralo, a društveni akteri odrede cilj da ga vrate u pojmljivu veličinu”** (Castells, 2003).

BIBLIOGRAFIA

- AGNEW, J. (1999) Regions on the Mind does not Equal Regions of the Mind. *Progress in Human Geography*, 23 (1). pp.101-110.
- AGNEW, J.(2000) From the Political Economy of Regions to Regional Political Economy, *Progress in Human Geography*, 24 (1), pp. 101-110.
- ALBINO, C. (1997) Desenvolver Desenvolvendo - Práticas e Pistas para o Desenvolvimento Local no Alentejo, Messejana: ESDIME C.R.L.
- AMIN, A. and Thrift, N. (1994) Living in the Global, in Amin, A. and Thrift, N. (eds.), *Globalisation, Institutions and Regional Development in Europe*, pp. 1-22., Oxford: Oxford University Press.
- BADIE, B. (1995) *La fin des territoires*. Paris: Fayard
- BAREL, Y., (1986) Le social et ses territoires, in Auriac E. et Brunet, R. (coord.), *Espaces, jeux et enjeux*. Paris: Fayard-Diderot.
- BENKO, G and LIPIETZ, A. (eds.) (1992) *Les régions qui gagnent. Districts et réseaux: les nouveaux paradigmes de la géographie économique* », Paris: P.H.F
- BENKO, G (2000) La recomposition des espaces. *Agir - Revue général de stratégie*. N°.5, pp.11-18.
- BONESCHANSKER, E., et al. (eds.) (2004) *Cultural Uniqueness and Regional Economy*. Ljouwert/Leeuwarden: Fryske Akademy.
- CASTELLS, M. (2003) *O Poder da Identidade*. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian
- COMMISSION EUROPÉENNE (1994) *Valeur ajoutée et ingénierie du développement local*, Luxembourg : Office des publications officielles des communautés européennes.
- COSGROVE, D. E. (1998) *Cultural Landscapes*. In Unwin, T. (ed.) *A European Geography*. Harlow: Addison Wesley Longman Ltd. pp.65-81.
- HAARTSEN, T., GROOTE, P., HUIGEN, P.P.P. (2000) *Claiming Rural Identities*. Assen: Van Gorcum.

BIBLIOGRAFIA

- HADJIMICHALIS, C. (1994) Global-Local Conflicts: Examples from Southern Europe. In Amin, A. and Thrift, N. (eds.) *Globalisation, Institutions and Regional Development in Europe*. Oxford Univ. Press. pp. 237-256.
- HAESBAERT, R. (1997) Dês-territorialização e Identidade: a Rede "Gaúcha" no Nordeste. Niteroi: Editora da Universidade Federal Fluminense.
- HARNER, John (2001) Place Identity and Copper Mining in Sonora, Mexico. *Annals of the Association of American Geographers*, 91 (4), pp. 660-680.
- HARVEY, D. (2003) *The New Imperialism*. Oxford. Oxford University Press.
- LEFEBVRE, H. (1991) *The Production of Space*". Oxford: Blackwell Publishing
- MASSEY, D. (1991) A Global Sense of Place, in *The Making of the Regions*, Open University, D103 Block6., pp.12-51, Milton Keynes, Open University Press.
- MASSEY, D. and JESS, P. (eds.) (1995) *A Place in the World? Places, Cultures and Globalisation*, Oxford University Press/The Open University, Oxford,.
- MINISTÉRIO DO PLANEAMENTO (1999) *Plano de Desenvolvimento Regional 2000-2006*. Lisboa: MP.
- MITCHELL, D.(1991) *The Lie of the Land: Migrant Workers and the California Landscape*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- ROCA, Z. (2004) Affirmation of Regional Identity between Rhetoric and Reality: Evidence from Portugal. In: *Outstanding Regions – Exploring Quality in a Competitive World*, Leeuwarden: Fryskje Akademy, pp. 24-49
- SANTOS, M. *et al* (ed.) (1994) *Território, Globalização e Fragmentação*. São Paulo: Editora Hucitec
- TUAN, Y.F. (1980) *Topofilia*. São Paulo / Rio de Janeiro: Difel.
- YEUNG, H.W. (2003) Practicing New Economic Geographies: A Methodological *Annals of the Association of American Geographers*, 93 (2). pp. 442-462.

CEGED - Centro de Estudos de Geografia e Desenvolvimento
Departamento de Arquitectura, Urbanismo e Geografia
Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias

Campo Grande, 376, 1749-024, Lisboa - Portugal

Tel: + 351 21 751 55 00 (Ext: 2267)

Fax: +351 21 751 55 09

E-mail: geografia@ulusofona.pt

URL: <http://ceged.ulusofona.pt>